

Нели ПИГУЛЕВА

„Уважаеми другарю Добреску, още по време на строителството на химическия завод в гр.Гюргево от наша страна беше поставен въпросът, че има опасност от замърсяване на въздуха на такъв голям и важен български център, какъвто е гр.Русе. Тогава румънската страна пое ангажимент, че ще вземе всички мерки за избягване замърсяването на въздушния басейн на града. За съжаление, в последно време зачестиха случаите на замърсяване на въздуха в гр.Русе. Понякога, дори при отсъствието на вятър, се чувства обгазяване на атмосферата, придружено с ясно изразена неприятна миризма. От направените измервания се установи, че съдържанието на солна киселина във въздуха е 0,31 мг/кв.м при норма 0,2 мг/кв.м, а на сярна киселина - 0,215 мг/кв.м при норма 0,1 мг/кв.м... ще ви бъда благодарен, ако този въпрос отново се разгледа и анализира от румънската страна и се потърсят пътища и средства за отстраняване на прездизвиканото замърсяване...“

Това е писмо, подписано „С другарски поздрав“ от Андрей Луканов

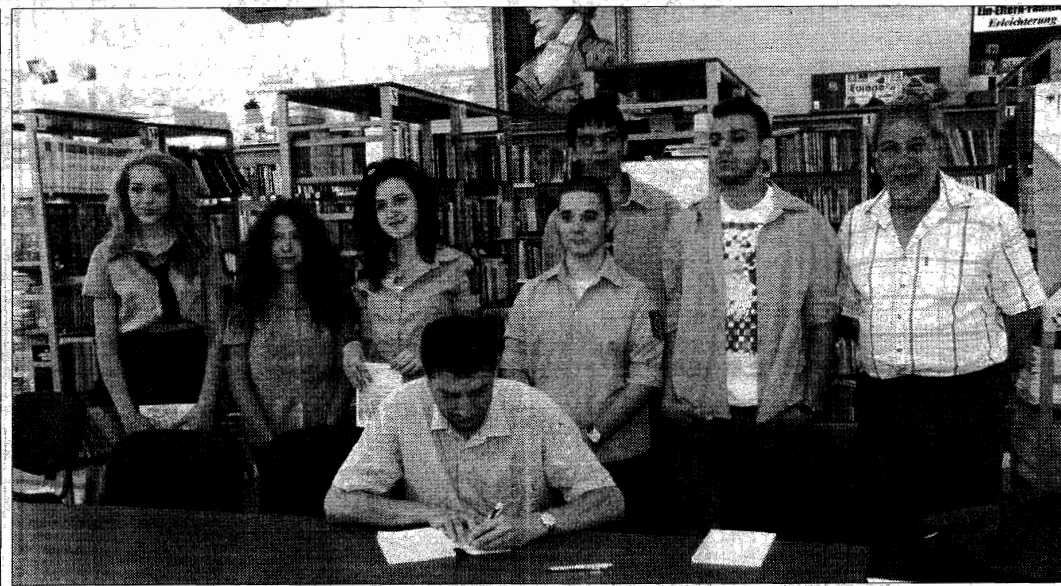
председател на българската част на правителствената българо-румънска комисия за икономическо и научно-техническо сътрудничество. Датата на писмото не личи, месецът е май, годината - 1982-ра.

Писмото е един от уникалните документи, свързани с драмата на русенци през втората половина на миналия век, породена от хлорните обгазвания от химическия комбинат „Верахим“, построен край Гюргево. „Вопълът“ на Луканов и други предлюбопитни документи могат да се прочетат за първи път. Това става благодарение на книгата „Русе

срещу хлора“, която е съставена и издадена от екип гимназисти от СОУ с преподаване на немски език „Фридрих Шилер“. Тази вечер в 17 ч в Историческия музей книгата ще бъде представена пред русенската общественоост, голяма част от която със сигурност още не е забравила мъчителните години на химически атаки, които довеждаха хората до истинско отчаяние.

Идеята за сборника, в който учениците са направили 21 интервюта с русенци /и не само/, които са преживели хлорните обгазвания, е на преподавателя по история в Дойче шуле Николай Чакъров. История на България се учи в шести, десети и единадесети клас, но **в нито един учебник не се споменава за русенските протести срещу хлора**

а това е първата реална проява на гражданско общество в страната, казва историкът, който преподава в Дойче шуле от 1994 г., година след дипломирането си. „Във всички учебници се посочва, че гражданските протести в България започват на 7 ноември 1989 г. в градинката пред столичното заведение „Кристал“, някъде се споменава като начало на протестите т.нар. Русенски комитет, създаден в София. Но за самите русенски протести „на майките с количките“, които са абсолютен прецедент за времето на социализма - нито дума!“, казва Чакъров. Неговата съвест на историк не му дава мира, убеден, че фактите трябва да заемат своето място в науката и в учебниците, през 2008 година той запалва с идеята момичетата и момчетата от горните класове в Дойче шуле. Преровихме течението на вестник „Дунавска правда“ за шест години, искаме да открием какво е писано по темата за драмата на русенци, подложени на хлорния терор, припомня преподавате-

лят. Децата и техният учител потърсили данни и документи в Държавен архив, в Библиотеката, в Историческия музей. След това се заели с интервюта. Въоръжени с диктофони и фотоапарати, те провеждат 21 разговора с личности, които **паят в спомените си различни ракурси на русенската драма**

Така днес в книгата могат да се прочетат размислите на едни от инициаторките и вдъхновителки на протеста на майките Цонка Букурова и Тодорка Бобева, на художниците Златка Стойкова, Володя Кенарев, Роберто Андреев - за смелата изложба, провокирала мълиненосна реакция от страна на тогавашните власти, на университетския преподавател по география Васил Дойков, на общественичката Мария Варамезова, на лекари, журналисти, специалисти.

Момичетата и момчетата са стигнали в своите проучвания на задушливата синкава тема и до двама от създателите на Русенския комитет в София - взели са интервюта от писателя Георги Мишев и философа

Никола Василев. А сред предлюбопитните документи, които са публикувани в изданието, е и справка за заболяемостта в Русе „във връзка с екологичната обстановка“, изготвена от д-р Евгени Назъров, главен лекар на русенската болница. Тя е изготвена на 16 юни 1989 г. и в нея е посочено: „В периода 1986-1987 г. направихме проучване на регистрираните заболявания на дихателната система в поликлиниките в деня с обгазвания спрямо контролни дни без обгазвания. Установи се увеличение с 36%. По заболявания:

за бронхиална астма увеличението е повече от два пъти, за остри бронхити - с 50%

за пневмонията - 49%, за емфизема и хроничните бронхити - 39%, а за остри инфекции на горните дихателни пътища - с 24%. Възпаленията на очите са увеличени с 25-85%, в зависимост от концентрациите на токсичните вредности“.

Няма друго такова научно изследване, направено от ученици, отбелязва Николай Чакъров. Всъщност, по състав-

Снимка: Красимир СТОЯНОВ
нето на сборника са работили два екипа гимназисти. Когато първият вече бил приключил голяма част от работата, се оказало, че няма пари, за да се издаде книгата. Това, от една страна, огорчило и учениците, и техния преподавател, но след като „първите“ автори вече се дипломирали и се разпръснали по различни университети, щафетата поели следващите в колоната, които допълнили сборника и го довели до напълно завършен вид. За нас тази тема е нова - изглеждахме филмите за обгазванията, след това, когато започнахме да правим интервюта, научавахме все нови и нови факти, които за нас бяха неизвестни, казва Преслава.

Мислех си как бих постъпила самата аз, ако живеех в онова време

продължава момичето. Най-вероятно бих избягала от този град, особено като виждаш как детето ти страда, мисля, че това е първото, което би ми дошло наум да направя, размишлява Преслава.

Работата беше интересна, но срещнахме и трудности - в раз-

говорите с хората научавахме все нови и нови неща, но техническото обработване, свалянето на интервюта, не беше лесно, обяснява Силвена. Някои от събеседниците ни се впускаха задълбочено в темата, а нерядко спомените ги отклоняваха и към други факти, свързани с онези времена - интервюто с Васил Дойков продължи доста дълго, спомня си Роберт.

Много от наученото не просто поглъща знанията на гимназистите за последното десетилетие преди демократичните промени в България, а предизвиква недоумението им. Удивлява ме това, че правителството е мълчало, че не е предприемало никакви мерки, казва Християн. И хората са се страхували да си кажат мнението, добавя Лилия.

Това са днешните пораснали деца, които не са обременени от скрупулите, които нас ни притискаха преди няколко десетилетия, те са едно наистина свободно поколение, коментира директорът на Дойче шуле Пламен Иванов. Възхитен съм от будното им съзнание и гражданската им позиция, с която откликнаха на чудесната идея на своя преподавател Николай Чакъров, признава Иванов. Според него „Русе срещу хлора“ не е просто книга, която разказва за протестите срещу химическата отрова, а е книга за раждането на гражданското общество, започнало от Русе, и създавайки я, учениците от Немското училище сами стават съпричастни към гражданските позиции, стават техни изразители. Това е книга за човешкото достойнство, за човешката свобода, човешката съвест и човешката отговорност и, съставяйки това томче, нашите ученици научават един от най-ценните уроци - уроците на нравствеността и морала, убеден е Пламен Иванов.